

РОЗВИТОК НЕБАНКІВСЬКОГО ФІНАНСОВОГО ПОСЕРЕДНИЦТВА В УКРАЇНІ

Проаналізовано сучасний стан небанківського фінансового посередництва в Україні. Досліджено проблеми вітчизняного небанківського фінансового сектора у сучасних умовах господарювання. Виявлено найхарактерніші ознаки системних проблем у небанківському фінансовому секторі України протягом останніх років. Запропоновано напрями підвищення ефективності функціонування інститутів спільного інвестування. Досліджено сучасні тенденції розвитку вітчизняного страхового ринку. Сформульовано заходи щодо підвищення ефективності діяльності учасників страхового ринку. Визначено основні фактори, які стримують розвиток недержавного пенсійного забезпечення. Запропоновано шляхи удосконалення системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні. Виокремлено проблеми функціонування вітчизняних кредитних спілок і розроблено напрями подальшої активізації їх діяльності. Запропоновано заходи щодо забезпечення фінансової стабільності та ефективного розвитку небанківського фінансового сектора України.

Ключові слова: небанківські фінансові установи, інститути спільного інвестування, страховий ринок, недержавні пенсійні фонди, кредитні спілки.

Постановка проблеми

Розвиток фінансового ринку, підприємництва та конкурентного середовища в Україні зумовлює перебудову усіх складових інвестиційного середовища. Важливого значення при цьому набуває діяльність небанківських фінансових установ, які задовольняють потреби учасників фінансового ринку через надання їм максимально широкого асортименту вузькоспеціалізованих фінансових послуг.

Наразі рівень діяльності небанківських фінансових інститутів в Україні залишається низьким, а вказані установи розвиваються повільними темпами. Розвиток небанківського фінансового сектора України впродовж 2009–2015 рр. було ускладнено відсутністю ефективного законодавства, механізму регулювання та пруденційного нагляду, що призвело до появи значної кількості кептивних фінансових установ та «фінансових пірамід», стримувало розвиток ринку фінансових послуг і призводило до поглиблення кризи недовіри до фінансового сектора в цілому [1].

Дослідження функціонування небанківських фінансових інститутів пов'язане з необхідністю виокремлення основних причин відставання їх розвитку в умовах трансформації вітчизняного фінансового ринку. Особливістю сучасного етапу розвитку небанківських фінансових установ є необхідність у поліпшенні не тільки кількісних, а й якісних показників їх діяльності на фінансовому ринку. Перебудова та підвищення ефективності системи функціонування небанківського фінансового посередництва стає найважливішим чинником, що здатний забезпечити розвиток вітчизняного фінансового ринку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Дослідженням проблем становлення і розвитку небанківських фінансових інститутів займаються такі вітчизняні науковці: В. Д. Базилевич, З. М. Васильченко, Н. М. Внукова, О. Д. Вовчак, В. В. Гончаренко, Л. М. Горбач, В. І. Грушко, В. В. Зимовець, А. С. Криклій, В. В. Корнєєв, І. О. Лютий, В. І. Міщенко, С. В. Науменкова, С. С. Осадець, М. І. Савлук, І. Є. Семенча, В. П. Ходаківська та інші. Разом з тим, в умовах подальшої трансформації вітчизняного фінансового ринку виникає необхідність подальших досліджень функціонування небанківських фінансових інститутів та їх ролі в інвестуванні реального сектора економіки.

Мета, об'єкт та методика дослідження

Метою дослідження є обґрунтування необхідності та перспектив подальшого розвитку небанківського фінансового посередництва в Україні. Об'єктом дослідження є процес становлення та розвитку вітчизняного небанківського фінансового сектора економіки. Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методологічних та практичних аспектів діяльності небанківських фінансових установ України.

Теоретичною та методологічною основами дослідження є діалектичний метод пізнання та системний підхід до вивчення й удосконалення діяльності вітчизняних небанківських фінансових установ. У процесі написання статті використано такі наукові методи: монографічний – для вивчення зарубіжного досвіду функціонування ринку небанківського фінансового посередництва; статистико-економічний – для оцінки сучасного стану та тенденцій розвитку вітчизняних небанківських фінансових установ; абстрактно-логічний – для теоретичних узагальнень і формування висновків.

Результати досліджень

Зростання національної економіки на ринкових засадах залежить від ефективного функціонування як банківського, так і небанківського фінансового секторів. Комерційні банки з їх тривалою історією діяльності продовжують відігравати головну роль у забезпеченні вітчизняної економіки фінансовими ресурсами і випереджають небанківські фінансові інститути як за кількісними, так і якісними параметрами. Так, частка активів комерційних банків у сукупних активах фінансових посередників у 2015 р. становила 75,5 %, тоді як небанківських фінансових установ – 24,5 % (табл. 1). Для об'єктивності слід відмітити, що зменшення частки активів банків у 2015 р. пов'язано, зокрема, тим, що у 2015 р. до загальних активів банків не були внесені активи неплатоспроможних банків.

Впродовж 2011–2015 рр. намітилася стійка тенденція до збільшення частки активів небанківських фінансових установ, яка у 2015 р. проти 2011 р. підвищилася на 7,6 пункта. Водночас, спостерігається збільшення вартості активів небанківських фінансових інститутів як у цілому, так і за окремими їх видами протягом періоду, що досліджується. Найбільше зростання активів у 2015 р. проти 2011 р. мають кредитні установи (на 127,1 %) і фінансові компанії (на 257,3 %).

Таблиця 1. Динаміка та структура активів комерційних банків і небанківських фінансових установ України за 2011–2015 рр.

Вид фінансового посередника	2011 р.		2012 р.		2013 р.		2014 р.		2015 р.		2015 р. у % до 2011 р.
	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%	
Комерційні банки	1054,3	83,1	1127,2	80,8	1278,1	80,6	1316,9	78,5	1254,4	75,5	119,0
Небанківські фінансові установи, у тому числі:	214,5	16,9	267,9	19,2	308,5	19,4	361,6	21,5	406,0	24,5	189,3
інститути спільного інвестування	132,1	10,4	160,4	11,5	183,4	11,6	213,8	12,7	243,3	14,7	184,2
страхові компанії	48,1	3,8	56,2	4,0	66,4	4,2	70,3	4,2	60,7	3,7	126,2
кредитні установи	11,8	0,9	11,6	0,8	15,2	0,9	22,1	1,3	26,8	1,6	227,1
недержавні пенсійні фонди	1,4	0,1	1,7	0,1	2,1	0,1	2,5	0,1	1,9	0,1	135,7
фінансові компанії	19,9	1,6	36,4	2,6	39,8	2,5	51,2	3,1	71,1	4,3	357,3
ломбарди	1,2	0,1	1,6	0,1	1,6	0,1	1,7	0,1	2,2	0,1	183,3
Всього	1268,8	100,0	1395,1	100,0	1586,6	100,0	1678,5	100,0	1660,4	100,0	130,9

Примітка: активи банків за 2015 р. вказані без активів неплатоспроможних банків.

Джерело: розраховано за даними [2, 3, 4].

Частка активів вітчизняних комерційних банків у ВВП упродовж 2011–2014 рр. становила понад 80 % і тільки у 2015 р. знизилася до 63,1 % (табл. 2). У той же час, частка активів небанківських фінансових установ у ВВП України за 2015 р. становила 20,4 %, що на 3,9 пункта більше, ніж у 2011 р. і на 2,4 пункта менше, ніж у 2014 р. Зарубіжний досвід свідчить, що діяльність небанківських фінансових посередників на початок 2013 року знаходилася на рівні 117 % від показника ВВП 20 країн Євросони, США, Великобританії [5, с. 27].

Таблиця 2. Частка активів вітчизняних комерційних банків і небанківських фінансових установ у ВВП України за 2011–2015 рр.

Показник	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
Валовий внутрішній продукт, млрд грн	1300,0	1404,7	1465,2	1586,9	1988,5
Активи комерційних банків, млрд грн	1054,3	1127,2	1278,1	1316,9	1254,4
Частка активів комерційних банків у ВВП, %	81,1	80,2	87,2	83,0	63,1
Активи небанківських фінансових установ, млрд грн	214,5	267,9	308,5	361,6	406,0
Частка активів небанківських фінансових установ у ВВП, %	16,5	19,1	21,1	22,8	20,4

Примітка: Дані Держстату про ВВП за 2014–2015 рр. наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції. Активи банків за 2015 р. вказані без активів неплатоспроможних банків.

Джерело: розраховано за даними [2, 3, 4, 6].

Аналіз розвитку фінансового посередництва як в Україні, так і за кордоном свідчить, що незважаючи на суттєве відставання за обсягами активів від комерційних банків, небанківські фінансові інститути можуть ефективно мобілізувати та перерозподіляти фінансові ресурси на потреби національної економіки. Небанківські фінансові установи в розвинених країнах світу вступають у пряму конкуренцію з комерційними банками, оскільки здатні надавати своїм клієнтам такі самі послуги і гарантувати при цьому більшу безпеку вкладів.

Наразі роль вітчизняного небанківського фінансового сектора залишається досить обмеженою з низькою капіталізацією через нестабільні умови ведення бізнесу, незахищеність права власності та низький рівень корпоративного управління. До того ж, подальший розвиток небанківських фінансових установ на сучасному етапі стримують такі чинники:

- існування на ринку фінансових установ, які не виконують та не мають на меті виконувати функції фінансового посередництва і створюють суттєві системні ризики для фінансового сектора;
- недостатній рівень або повна відсутність гарантій прав захисту інтересів споживачів фінансових послуг і кредиторів;
- низький рівень стандартів управління платоспроможністю та ліквідністю небанківських фінансових установ;
- відсутність належної інфраструктури фондового ринку;
- обмежена кількість фінансових інструментів, зокрема, інструментів хеджування ризиків;
- неефективне податкове законодавство в частині оподаткування інвестиційних доходів та учасників фінансового сектора;
- низька ефективність нагляду за небанківськими фінансовими установами, що не дозволяє вчасно упередити розвиток ризиків;
- обмеженість повноважень і незалежності регуляторів для вжиття заходів впливу на учасників фінансового сектору;
- відсутність ефективних інструментів виведення з ринку проблемних небанківських фінансових установ;
- низька фінансова грамотність населення.

Все це призводить до поглиблення кризи недовіри до небанківського фінансового сектора в цілому.

Найхарактернішими ознаками системних проблем у небанківському фінансовому секторі України впродовж останніх років стали: масовий вихід із України великих європейських гравців фінансового сектора; відсутність первинних публічних розміщень (IPO) акцій українських компаній на місцевих і закордонних біржах протягом 2013–2014 років; зменшення обсягу торгів на вітчизняних біржах (крім державних облігацій) на 38 % у 2014 р., до 76 млрд грн, у тому числі торгів акціями та деривативами на 46 %, до 36 млрд грн; низька та незмінна протягом 2008–2014 рр. частка страхових компаній у структурі фінансового сектора – від 2,6 % до 3 % від загального; низький рівень активів системи пенсійного забезпечення на рівні 2,5 млрд грн, або 0,2 % від ВВП на кінець 2014 р. [1].

Вказані проблеми на ринку небанківських фінансових послуг призвели у 2015 р. до зменшення кількості інститутів спільного інвестування, страхових компаній та недержавних пенсійних фондів. Загалом в Україні у 2015 р. налічувалося 3414 небанківських фінансових установ, що більше, ніж у 2011 р. і 2014 р. відповідно на 345 і на 120 установ (табл. 3). Позитивну динаміку зареєстрованих фінансових установ у 2015 р. забезпечили кредитні установи (+ 17 од.), фінансові компанії (+ 156 од.) і ломбарди (+ 5 од.). При цьому, спостерігається їх спрямованість на наближення до безпосереднього споживача фінансових послуг, створення сучасної інфраструктури шляхом подальшого

розгалуження мережі відокремлених підрозділів: ломбардів (+ 726 підрозділів), інших кредитних установ (+ 285 підрозділів), фінансових компаній (+ 36 підрозділів) [7].

Таблиця 3. Динаміка кількості небанківських фінансових установ України за 2011–2015 рр. (одиниць)

Небанківські фінансові установи	Роки					Відхилення, одиниць	
	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2015/2011	2015/2014
Інститути спільного інвестування	1090	1311	1296	1207	1175	+ 85	- 32
Страхові компанії	442	414	407	382	361	- 81	- 21
Кредитні установи	691	708	739	711	728	+ 37	+ 17
Недержавні пенсійні фонди	96	94	81	76	72	- 24	- 4
Фінансові компанії	251	312	377	415	571	+ 320	+ 156
Ломбарди	456	473	479	477	482	+ 26	+ 5
Інші фінансові установи	43	40	30	26	25	- 18	- 1
Разом	3069	3352	3409	3294	3414	+ 345	+ 5

Джерело: розраховано за даними [2, 3, 6].

Зростання вказаних сегментів небанківського фінансового ринку обумовили такі чинники: встановлення конкурентних з комерційними банками умов кредитування поряд з доступністю кредитів на небанківському кредитному ринку; підвищення попиту на послуги з мікрокредитування на покриття невідкладних потреб населення, фінансування малого бізнесу та аграрних виробників; реалізація ризиків щодо неспроможності погашення позичальниками отриманих кредитів у зв'язку зі зниженням реальних доходів, шляхом значного зростання обсягів факторингових операцій.

В умовах загострення економічної та політичної ситуації в країні у 2014–2015 рр. найбільша кількість установ зменшилась у сфері інвестиційного посередництва, адже, якщо на початку кризових явищ (кінець 2013 р.) кількість інститутів спільного інвестування становила 1296 од., то на кінець 2014 р. та 2015 р. відповідно – 1207 од. та 1175 од. (табл. 3). Попри зменшення кількості вказаних установ спостерігається стійка тенденція до зростання вартості активів інвестиційних посередників і їхньої питомої ваги у сукупних активах фінансових

посередників впродовж періоду, що досліджується. Водночас, саме активи цих фінансових інститутів мають найбільшу частку у сукупних активах фінансових посередників, яка у 2015 р. становила 14,7 % (табл. 1).

До основних заходів щодо підвищення ефективності функціонування інститутів спільного інвестування слід віднести: удосконалення чинного законодавства щодо регулювання діяльності цих інститутів до вимог європейського законодавства, зокрема у частині диверсифікації вкладень і розширення інструментів для інвестування, доступних інститутам спільного інвестування; удосконалення стандартів розкриття інформації компаніями з управління активами; проведення інформаційної роботи щодо популяризації здійснення інвестицій у активи інститутів спільного інвестування серед громадян нашої країни; спрямованість діяльності інвестиційних посередників на вирішення соціально-економічних завдань держави тощо [8, с. 31].

Існуючий стан національної економіки з огляду на події, що відбувалися впродовж 2014–2015 рр., проявився негативними тенденціями у страховому секторі, про що свідчить:

- загальне зниження вартості активів у 2015 р. проти 2013 р. і 2014 р. відповідно на 5,7 млрд грн і 9,6 млрд грн. (табл. 1), зменшення їх ліквідності, особливо активів, розміщених у банківських установах (неплатоспроможними визнано понад 50 комерційних банків) та на фондовому ринку;

- втрата доступу до таких активів, як нерухоме майно, розташоване на тимчасово окупованих територіях України;

- істотне зростання витрат на забезпечення виконання страхових зобов'язань через значну девальвацією національної валюти;

- низька якість страхових послуг, що призводить до порушення прав споживачів;

- недостатнє охоплення страховими послугами населення внаслідок низького рівня їхньої довіри та низької купівельної спроможності споживачів страхових послуг.

Вказані обставини призвели до зменшення у 2015 р. проти 2014 р. кількості страхових компаній на 21 од. (табл. 3) та їх підрозділів на 76 од. [7].

До позитивних результатів діяльності страхових компаній у 2015 р. у порівнянні з 2014 р. можна віднести зростання обсягів надходжень валових страхових премій на 2968,7 млн грн (11,1 %), збільшення обсягів чистих страхових премій на 3762,1 млн грн (20,2 %). Також у 2015 р. проти 2014 р. зріс обсяг валових страхових виплат на 3035,1 млн грн (59,9 %), обсяг чистих страхових виплат збільшився на 2709,8 млн грн (55,4 %). Зростання обсягів валових страхових виплат за 2015 р. мало місце у всіх основних системоутворюючих видах страхування [7].

За останні роки зростає рівень валових страхових виплат (відношення суми страхових виплат до суми страхових платежів). Так, у 2013 р. він становив

16,2 %, у 2014 р. – 18,9 %, у 2015 р. – 27,2 %. Однак, за міжнародними стандартами це доволі низький рівень, оскільки у світовій практиці ситуація на страховому ринку вважається незадовільною, якщо рівень виплат нижчий ніж 70,0 % [9, с. 23].

Варто відзначити низький рівень проникнення страхування в Україні (співвідношення валових страхових премій і валового внутрішнього продукту), який у 2014 р. склав 1,70 %, тоді як у Німеччині даний показник склав 6,84 %, США – 8,06 %, Великобританії – 11,53 %, Китаї – 3,00 % [7, 10].

Ще одним аргументом на користь низького рівня соціальної захищеності українських громадян порівняно з громадянами розвинених країн є показник щільності страхування, який показує скільки одна особа витрачає коштів на страховий захист. Так, у середньому в Україні одна особа витрачає 65,4 дол. США, а в Японії цей показник складає 5–6 тис. дол. США, Німеччині – 1482 дол. США, Польщі – 140 дол. США [11, с. 47]. Поясненням такої ситуації є те, що в Україні страхуються лише 10 % ризиків, аграрному секторі – лише 5 % ризиків [12, с. 89], а в розвинених країнах це складає від 90 до 95 %.

До основних напрямів розвитку вітчизняного страхового ринку можна віднести: приведення чинного законодавства у відповідність до норм, правил і вимог держав Європейського союзу; установлення вимог до платоспроможності на основі оцінки ризиків та якості активів страховика; удосконалення державного нагляду шляхом впровадження пруденційного нагляду за страховою діяльністю, що передбачає всебічний контроль таких параметрів діяльності страховиків, як внутрішня система управління і контролю за ризиками, прозора фінансова звітність, виявлення недоліків у діяльності страховиків на ранніх стадіях їх розвитку; сприяння зростанню довіри населення до страхових організацій та посередників страхового ринку.

Останнє місце на вітчизняному ринку небанківських фінансових послуг посідають недержавні пенсійні фонди. Із розміром активів у 1,9 млрд грн (0,1 % від сукупних активів фінансових посередників) на кінець 2015 р. вони суттєво поступилися іншим небанківським фінансовим установам за своїм інвестиційним потенціалом і впливом на економічну ситуацію в державі. Якщо частка активів недержавних пенсійних фондів у ВВП України на початок 2015 р. становила 0,2 %, то значення цього показника у Нідерландах дорівнювало 165,5 %, США – 127,0 %, Швейцарії – 121,2 %, Великобританії – 116,2 %, у Австралії – 113,0 %. Разом з тим, у низці країн цей показник є не дуже високим, зокрема, у Німеччині він становить 13,6 %, у Бразилії – 12,0 %, а у Франції – тільки 5,9 % [13].

До чинників, які стримують розвиток системи недержавного пенсійного забезпечення належать:

- збільшення ризиків через фінансову нестабільність, у т. ч. неповернення пенсійних активів, що розміщені на депозитних рахунках комерційних банків, до

яких введено тимчасову адміністрацію або за якими прийнято рішення про їх ліквідацію;

- обмежений вибір фінансових інструментів, придатних для інвестування в них коштів пенсійних фондів, внаслідок відставання розвитку ринку капіталу від потреб інституційних інвесторів;

- досить складна процедура доступу недержавних пенсійних фондів до іноземних інвесторів, оскільки в інвестиційних портфелях цих фондів відсутні іноземні цінні папери;

- недостатня зацікавленість роботодавців у фінансуванні недержавних пенсійних програм для працівників у зв'язку з недосконалим податковим законодавством;

- низький рівень роз'яснювальної роботи щодо змісту та значення системи накопичувального пенсійного забезпечення для суспільства та недостатня платоспроможність громадян щодо участі в системі недержавного пенсійного забезпечення.

Реальне запровадження національної пенсійної системи можливе тільки після прийняття закону про перерахування частини обов'язкових пенсійних внесків до недержавної пенсійної системи, при цьому 50 % від усіх обов'язкових внесків йтиме в державну пенсійну систему, а 50 % – в недержавні пенсійні фонди. З метою забезпечення дохідності, ліквідності та безпеки інвестиційних коштів недержавним пенсійним фондам можна було б дозволити на деякий час вкладати залучені кошти у високоякісні інвестиційні інструменти, емітовані урядами інших країн та відомими іноземними акціонерними компаніями. Поряд з цим, варто допустити на вітчизняний ринок відомі іноземні компанії з управління активами для створення в Україні ефективної системи недержавного пенсійного забезпечення.

В умовах кризових явищ у національній економіці кредитні спілки постраждали найбільше, оскільки не отримали ніякої підтримки з боку держави. На вітчизняні кредитні спілки, за оцінками фахівців, припадає лише 10 % кредитного ринку [14]. Однак, вони відіграють на ньому досить важливу роль, оскільки надають позики малим і середнім сільськогосподарським товаровиробникам, які зазвичай не мають доступу до банківських кредитів.

Наразі до основних проблем у діяльності вітчизняних кредитних спілок можна віднести: відсутність механізму гарантування вкладів членів кредитних спілок; недостатність гарантій захисту прав членів кредитних спілок як співвласників та споживачів їх послуг; обмеженість фінансових ресурсів кредитних спілок для повного забезпечення потреби малих та середніх виробників у кредитах; відсутність стандартизованої методики оцінки ризиків клієнтів кредитної спілки; незадовільний стан корпоративного управління в кредитних спілках; недосконалість системи пруденційного нагляду на ринку

кредитних установ. Відтак, ефективність функціонування кредитних спілок на кредитному ринку залишається низькою.

З метою подальшої активізації діяльності кредитних спілок необхідно запровадити систему гарантування вкладів членів кредитних спілок; розширити для кредитних спілок перелік видів фінансових послуг, які вони можуть надавати своїм членам; запровадити механізм надання об'єднаним кредитним спілкам дешевих кредитів для цільового кредитування кредитних спілок, які займаються агрокредитуванням; встановити нові вимоги до системи управління кредитною спілкою; посилити відповідальність органів управління кредитних спілок за порушення прав споживачів; створити умови для забезпечення ліквідності та фінансової стабільності кредитних спілок тощо.

У рамках I етапу Комплексної програми розвитку фінансового сектора України до 2020 р. зусилля органів державного регулювання фінансових ринків спрямовуються на вирішення проблем, які накопичилися у цьому секторі за попередні роки, передусім, на очищення сектора від неплатоспроможних установ, фондового ринку – від «сміттєвих» активів; встановлення єдиних правил гри та підвищення прозорості для усіх учасників [1].

Очищення фінансового ринку відбувається:

- від неплатоспроможних фінансових установ – шляхом посилення нагляду за дотриманням та/або вдосконалення пруденційних нормативів, оголошення учасників ринку неплатоспроможними; відкликання ліцензій та/або дозволів на здійснення відповідних видів діяльності. Так, було відкликано ліцензій у 47 комерційних банків за період з 01.01.2015 р. по 01.04.2016 р., у 104 небанківських фінансових установ (81 – впродовж 2015 р., 23 – протягом січня-лютого 2016 р.), також було відкликано 529 ліцензій на фінансові послуги (527 – впродовж 2015 р., 2 – протягом січня-лютого 2016 р.), 181 ліцензія професійним учасникам фондового ринку впродовж 2015 р.

- від неефективних фінансових інструментів на фондовому ринку – шляхом запровадження нових вимог до лістингу та більш виважених і жорстких критеріїв фіктивності емітентів цінних паперів. За 2015 р. виявлено 20 емітентів, що мають ознаки фіктивності, зупинено обіг цінних паперів 98 емітентів, порушено 106 справ за маніпулювання на ринку;

- від «сумнівних» учасників – через підвищення вимог до структури власності та її розкриття; маніпуляторів – шляхом підвищення відповідальності та надання повноважень щодо розслідування (доказування). Так, підвищено вимоги до структури власності для учасників фондового ринку; посилено вимоги до якості активів страховиків, близько 160 страхових компаній вимушені здійснити переалюкацію активів у надійніші інструменти; посилено фінансові нормативи діяльності та критерії якості системи управління кредитних спілок; впроваджено заходи щодо посилення відповідальності пов'язаних із комерційним банком осіб тощо. [15].

Проведений аналіз стану вітчизняного небанківського фінансового сектора дає змогу виокремити заходи щодо забезпечення фінансової стабільності та ефективного розвитку небанківських фінансових установ, основними з яких є:

1) створення рівних умов для конкуренції у вітчизняному фінансовому секторі завдяки гарантуванню рівних умов здійснення професійної діяльності на ринку фінансових послуг і рівного доступу інвесторів, кредиторів до суб'єктів, що надають фінансові послуги;

2) упровадження нових вимог до платоспроможності небанківських фінансових установ згідно з принципами Solvency II та інших вимог ЄС і упровадження спеціальних вимог щодо капіталу, ліквідності та інших показників системно важливих небанківських фінансових установ;

3) удосконалення системи регулювання та нагляду за небанківськими фінансовими інститутами на основі оцінки ризику (risk based supervision) і принципів постійного попереджувального моніторингу;

4) забезпечення прозорості діяльності та звітності небанківських фінансових установ шляхом спрощення й уніфікації фінансової звітності та упровадження стандартів COREP і FINREP;

5) упровадження нових і розвиток наявних фінансових інструментів (у т. ч. похідних) фінансового ринку, що дозволить хеджувати кредитний, відсотковий і валютний ризику;

6) забезпечення гармонізації систем оподаткування операцій з фінансовими інструментами та удосконалення законодавства щодо оподаткування небанківських фінансових установ та споживачів їх послуг;

7) започаткування розвитку накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування (2-й рівень пенсійної системи) та введення в обіг спеціальних «довгих» фінансових інструментів (державні облігації з дохідністю не нижче рівня інфляції) для інвестування активів накопичувальної пенсійної системи;

8) стимулювання розвитку ринку страхових послуг шляхом забезпечення розвитку страхування аграрних ризиків, створення передумов для розвитку ринку накопичувального страхування життя та добровільного медичного страхування;

9) забезпечення інституційної та фінансової незалежності органів державного регулювання небанківського фінансового сектора і підвищення ефективності важелів їх впливу на учасників фінансового ринку;

10) підвищення рівня фінансової грамотності та рівня культури заощаджень фізичних осіб і підвищення стандартів розкриття інформації в інтересах споживачів та інвесторів фінансового ринку.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Рівень діяльності небанківських фінансових установ в Україні залишається низьким, а їх розвиток не є динамічним, що пов'язано з існуванням таких

проблем, як відсутність ефективного законодавства, низька капіталізація небанківських фінансових установ, недосконале та неналежне державне регулювання їх діяльності, низький рівень захисту прав споживачів фінансових послуг, низька платоспроможність населення тощо. Вирішення проблем у діяльності небанківських фінансових установ та прискорення їх розвитку дозволить забезпечити фінансову стабільність і динамічність розвитку небанківського фінансового сектора, підвищити інституційну спроможність органів державного регулювання діяльності небанківських фінансових установ, захистити права споживачів та інвесторів ринку небанківських фінансових послуг, інтеграцію вітчизняного фінансового ринку в Європейський економічний простір. Подальші дослідження будуть спрямовані на методологічне обґрунтування інституціональних перетворень у секторі небанківського фінансового посередництва.

Література

1. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року [Електронний ресурс] : програма, затв. постановою Правління НБУ від 18.06.2015 р. № 391. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=18563297>.
2. Річні звіти Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг за 2013-2015 рр. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/content/rzviti-nackomfinposlug.html>.
3. Річний звіт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку за 2015 р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. – Режим доступу: <https://www.nssmc.gov.ua/activities/annual>.
4. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807.
5. Поліщук Є. А. Особливості розвитку світового фінансового ринку на сучасному етапі / Є. А. Поліщук // Проблеми економіки. – 2014. – № 3. – С. 25–31.
6. Валовий внутрішній продукт за 2011-2015 рр. [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
7. Річний звіт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг за 2015 р. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/content/rzviti-nackomfinposlug.html>.

8. Біловус Т. В. Особливості діяльності інститутів спільного інвестування на ринку цінних паперів / Т. В. Біловус // Науковий вісник МНУ ім. В. О. Сухомлинського. Сер. Екон. науки. – 2015. – № 1 (4). – С. 27–32.

9. Гарбар Ж. В. Роль страхових компаній в розвитку фінансового ринку України / Ж. В. Гарбар // Зб. наук. пр. ВНАУ. Сер. Екон. науки. – 2012. – № 3 (69), т. 2. – С. 18–34.

10. Statistical Yearbook of German Insurance 2014 [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.en.gdv.de/wp!content/uploads/2014/11/Statistical_Yearbook_2014.pdf.

11. Юхименко В. М. Ринок страхових послуг : світові тенденції та перспективи розвитку в Україні / В. М. Юхименко // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – № 3. – С. 44–48.

12. Віленчук О. М. Методологічні засади інституціональних перетворень на ринку аграрного страхування / О. М. Віленчук // Механізм регулювання економіки. – 2015. – № 1. – С. 88–99.

13. Загальний обсяг активів країн з найбільшими пенсійними ринками за 2014 рік зріс на 6,1 % до \$36,12 трлн [Електронний ресурс] / Українська асоціація інвестиційного бізнесу. – Режим доступу: http://www.uaib.com.ua:88/news/weekly_news/203797.html.

14. Назаренко М. Кредитні спілки перетворилися на основних кредиторів малих та середніх сільгоспвиробників [Електронний ресурс] / М. Назаренко // Український освітній центр реформ. – Режим доступу: <http://cure.org.ua/ua/novini/kreditn-splki-peretvoril.html>.

15. Звіт про діяльність Ради з фінансової стабільності (квітень 2015–березень 2016) [Електронний ресурс] / Рада з фінансової стабільності. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=30729762>.